

REFERENCE

COLEMAN-ROBINSON, Vedet

2025 First They Came for Black History. *Hyperallergic*, 20. 8. 2025. <<https://hyperallergic.com/1035834/first-they-came-for-black-history/>> [21. 8. 2025].

DAVID, Lea

2020 *The Past Can't Heal Us*. Cambridge: Cambridge University Press.

FILIPIĆ, Neli

2020 Zgodbe, kot jih pišejo stopala – bosa, obuta ali sezuta. V: J. Žagar (ur.), *Zgodbe prehojenih poti*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej. <https://www.etno-muzej.si/files/exhibitions/zgodbe_prehojenih_poti.pdf> [28. 8. 2025].

LEM, Stanislav

2025 *Provokacija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

PIRMAN, Alenka

2024 *Razstavljanje sporne kulturne dediščine: Sodelovanje umetnikov in muzejev*. Ljubljana: Založba /*cf.

YOUNG, Stephenie A.

2018 Geographies of Loss: Testimony, Art and the Afterlife of Batajnica's Disappeared Objects. *Témoigner: Entre histoire et mémoire* [online] 127: 132–137. <<https://doi.org/10.4000/temoigner.7975>> [28. 8. 2025].

Alenka Pirman

Inja Smerdel: *Jarmi: Zbirka Slovenskega etnografskega muzeja / Yokes: The Collection of the Slovene Ethnographic Museum*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2024, 492 str.

Mag. Inja Smerdel je avtorica dvojezične monografije *Jarmi / Yokes*, ki je v letu 2024 izšla v Knjižnici SEM kot dvanajsta v seriji predstavitev nacionalnih zbirk Slovenskega etnografskega muzeja. Monografijo sta uredili dr. Nena Židov in Barbara Sosič. S prevodom v angleški jezik (Romana Mlačak, Andreja Šalamon Verbič) in odličnimi fotografijami predmetov (avtor Marko Habič) je znanstveni študiji in katalogu zbirke jarmov dodana primerjalna vrednost, kar jo dela dostopnejšo mednarodni javnosti.

Naj spomnimo, da je mag. Inja Smerdel, danes upokojena etnologinja in nekdanja direktorica Slovenskega etnografskega muzeja (1995–2005), opravila številne raziskave tradicionalnih gospodarskih in kulturnih praks na Slovenskem (med drugim o ovčarstvu, kmečkih orodjih in odnosu med človekom in delovno živino). V omenjeni knjižni zbirki Knjižnica SEM je objavila zbirki *Oselniki / Whetstone Holders* (1994) in *Orala / Ploughing Implements* (2008), z objavo tretje zbirke *Jarmi / Yokes* pa je še dodatno potrdila status najvidnejše strokovnjakinje, poznavalke vsebin tradicionalnega kmečkega gospodarstva pri nas in v širšem evropskem kulturnem prostoru.

V strokovnih delih je Inja Smerdel na svojstven način dokazala, da so jo kot raziskovalko vedno znova zanimali odnosi, ki se spletajo med človekom in živalmi. Spoznanja je v strokovnem smislu zaokrožila z znanstveno analizo jarmov kot ključnega elementa v preteklosti kmetijstva in živinoreje.

Zbirko jarmov Slovenskega etnografskega muzeja, ki je najpomembnejša in edinstvena tovrstna zbirka v nacionalnem ter širšem evropskem prostoru, je nadgradila s študijsko poglobljenim načinom dela, ko je terenske raziskave dopolnjevala s primerjalnim

preučevanjem pisnih virov. Jarne, prapredmete za vpreganje goveje živine, ki so ostali nespremenjeni v uporabi vsaj do zadnje četrtine 20. stoletja, je predstavila v povezovanju neme govorice snovnega in simbolnega, nesnovnega.

V zgodovinskem pregledu je z etimološko razlago besed podala temeljna vedenja o jarmih in vključila predstavitev najzgodnejših antičnih upodobitev v jarne vpreženih volov iz obdobja starega Egipta in Mezopotamije. Z nizanjem razlag o prazgodovinskih arheoloških najdbah na evropskih tleh je posredno razodela neprecenljiv prispevek fizičnega dela volov k razvoju civilizacij skozi eone zgodovinskega razvoja.

216

V najobsežnejšemu poglavju, ki ga je nasloвила Z jarmi od Irske do Finske, potem proti vzhodu, jugu in zahodu, malce pa tudi drugam, je podala primerjalne študije jarmov po posameznih državah s poglobljeno analizo konstrukcijskih značilnosti jarmov, uporabo materialov in z upoštevanjem regionalnih posebnosti.

Poleg dveh osnovnih tipov je bil razvoj oblikovnih različic jarmov odvisen tudi od geografskih vplivov in zgodovinskega konteksta. Jarmi so kot individualni muzejski predmeti pripovedovali zgodbo o migracijah, trgovini in vplivih vojn. Avtorica je nakazala, da bi lahko s primerjalnimi študijami jarmov – čuvarjev zgodovinskega spomina – napisali novo poglavje etnogeneze Slovencev.

Inja Smerdel, ki jo odlikujeta svetovljanska širina in bogato znanje tujih jezikov, je med raziskovanjem vzpostavila številne kontakte z raziskovalci jarmov v mednarodnem prostoru. Vnašanje osebnih zgodb, ki so se splete v teh poznanstvih, daje strokovnemu besedilu poseben čar in posredno dokazuje, da jo je raziskovalno delo 'posrkalo' v odnose, tudi tiste, ki jih je vzpostavila pri terenskih raziskavah. Razumevanje jarmov v ljudski kulturi je predstavila na simbolnih ravneh in izpostavila lokalne mojstre, ki so jarne izdelovali glede na prilagoditve terenu, tradiciji in individualnim značilnostim vola.

Razvoj jarmov je postavila v zgodovinski kontekst, saj so tehnološke spremembe in uvajanje strojne mehanizacije v kmetijstvu v šestdesetih letih prejšnjega stoletja spodbudili ponovno zanimanje za jarem, ki je kot prastari materialni vir spet stopil v ospredje strokovnega zanimanja. Objava muzejske zbirke jarmov Slovenskega etnografskega muzeja, ki z letnicama pridobitve (od prvega jarma prejetega v letu 1912 do podarjenega jarma leta 2012) zaokrožuje 100 let soustvarjanja zbirke in strokovnih prizadevanj kolegov etnologov, ki so v muzeju izgrajevali zbirko, še posebej od objave vprašalnice »O opremi in vpregi goveje živine« v *Glasniku Slovenskega etnološkega društva* (B. n. a. 1960) in strokovnih prizadevanj za zbiranje gradiva za etnološki atlas Jugoslavije dalje. Skrbno urejen katalog odlikuje natančno določena in jasna tipologija jarmov, saj je Inja Smerdel 127 primerov jarmov uredila po temeljnih tipih, določenih na podlagi zatilnega in vihrovega jarma ter njunih regionalnih različic. Vsak jarem je obširno predstavila z opisom njegovih individualnih značilnosti, opisom materialov, dimenzij in stanja ohranjenosti.

Zanesljivost in uporabnost izdelane tipologije jarmov je potrdila s pregledom zbirk jarmov, ki jih hranijo pokrajinski muzeji. V katalogu je uvedla novo terminologijo, poimenovanje posameznih sestavnih delov jarmov glede na obliko, lego in namembnost z upoštevanjem posameznih starih, že uveljavljenih izrazov. Fotografije jarmov in drugih predmetov zbirke kot vizualna dokumentacija omogočajo raziskovanje muzejske zbirke

in primerjave z drugimi zbirkami. Katalog je avtorica dopolnila z arhivskim gradivom risanih zapisov, ki podrobno prikazujejo detajle oblik in ornamentiko jarmov. Z objavo geografskih kart z legendami k oblikam tipov jarmov po etnoloških območjih je dovršila začeto delo že omenjenega obsežnejšega zbiranja gradiva sredi prejšnjega stoletja ter dodala vrednost monografiji, ki se bere kot priročnik za razumevanje kmečke kulture.

Kustosi, ki delujemo v pokrajinskih in drugih slovenskih muzejih in se (med drugim) ukvarjamo tudi s tradicionalnimi načini kmetovanja, smo lahko Inji neskončno hvaležni za njen pomemben prispevek k razumevanju jarmov kot uporabnega kmečkega orodja in nosilca kulturnih vrednot, simbola moči ter odnosa med človekom in vprežno živino. Neprecenljiva je strokovno dovršena terminologija, ki bo v pomoč tako pri obravnavi predmetov v muzejskih zbirkah, študentom in ljubiteljem kulturne dediščine.

217

Danes od vremena zbledeli jarmi, kmečki predmeti nekdane veljave, ki pogosto širom po Sloveniji samevajo kot okras na pročeljih gospodarskih poslopij, z raziskovalnim delom Inje Smerdel ne ostajajo več le neme priče časov skupnega dela ter velikih fizičnih naporov, ampak medsebojne vezi med človekom in delovno živaljo postavljajo v zgodovinski in kulturni kontekst.

REFERENCE

B. N. A.

1960 O opremi in vpregi goveje živine (vprašalnica). *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 2 (2): 11–13.

SMERDEL, Inja

1994 *Oselniki: Zbirka Slovenskega etnografskega muzeja / Whetstone Holders: The Collection of the Slovene Ethnographic Museum*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

2008 *Orala: Zbirka Slovenskega etnografskega muzeja / Ploughing Implements: The Collection of the Slovene Ethnographic Museum*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

Brigita Rajšter

Irene Rožman Pišek: *Babice na razpotju zgodovine: Lik terenske babice od leta 1945 do poznih šestdesetih let*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2025, 196 str.

Etnologinja Irene Rožman Pišek je s svojo najnovejšo znanstveno monografijo izpopolnila svoj bogati opus del na temo obporodne zdravstvene skrbi na Slovenskem. Monografija je povedna že na samem začetku. Slika Toneta Kralja *Rojstvo* iz leta 1969 nas povabi v kmečki dom, v katerem se je rodilo življenje. V sobi je vidna kmečka peč, ob njej velika košara s koruzo; zdi se, da se je kmečka žena le za čas poroda odtegnila od dela, ki bo vsekakor počakalo na njo. Poleg babice in drugih žena je v porodni sobi tudi mož porodnice. Zdi se, da je vstopil v porodno sobo, ki se bo zopet kmalu spremenila v delovno sobo. Vse napisane misli so bila moja prva občutja, ko sem knjigo vzela v roke. Ob prebiranju knjige so se moji občutki potrdili. Poglavje »Priprava na porod« se prične s pomenljivim stavkom »Nosečnice so delale do zadnjega« (str. 83). Prisotnost moža pa ni bila nujno samo v smislu vstopanja po koncu poroda, ampak so bili možje pri ženinem porodu prisotni v večjem številu, kot si mislimo. Avtorica na to temo zapiše: